

УДК 069.01:691.421

Грабовська Ольга Володимирівназавідувач сектору археології,
Вінницький обласний краєзнавчий музей
(Вінниця, Україна)
museumk@i.ua**Hrabovska Olha**Head of the Sector of Archaeology,
Vinnytsia Regional Museum of local lore
(Vinnytsia, Ukraine)**МУЗЕЇ ЦЕГЛИ ТА ЦЕГЕЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА: СВІТОВИЙ ДОСВІД ТА СПРОБА ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В ЕКСПОЗИЦІЙНІЙ ПРАКТИЦІ ВІННИЦЬКОГО ОБЛАСНОГО КРАЄЗНАВЧОГО МУЗЕЮ****MUSEUMS OF BRICK AND BRICK PRODUCTION: WORL EXPERIENCE AND ITS USE IN EXPOSITION PRACTICE OF THE VINNYTSIA REGIONAL MUSEUM OF HISTORY AND NATURE****Анотація**

У статті здійснений огляд музеїв цегли і цегельного виробництва у світі. Розглянуті закономірності їхнього виникнення та географії поширення. Метою повідомлення є виокремлення на основі світового досвіду можливих підходів до використання цегли як музейного предмета. Як приклад застосування такого досвіду розглядається спроба втілення сформульованих підходів при підготовці виставки вінницької цегли "Ще одна цеглина в стіні" у Вінницькому обласному краєзнавчому музеї.

Ключові слова: цегла, музеєфікація, експозиція, музейний предмет.

Summary

The article examines the museums of brick and brick production all over the world. Regularities of time of their appearance and geography of distribution are considered. The aim of the article is to find approaches to the use of bricks as museum specimens on the basis of world experience. Preparation of the exhibition of bricks 'Another brick in the wall' in Vinnytsia Regional Museum of local lore is described as an example of the implementation of this experience.

Key words: bricks, museumification, exposition, museum specimen.

Нині у світі діють десятки музеїв цегли та цегельного виробництва. Чималі колекції цегли зберігаються в історичних, краєзнавчих і технічних музеях. Поширеним є колекціонування цегли. Така популярність цього будівельного матеріалу потребує ретельного наукового осмислення.

В Інтернеті нам вдалося знайти інформацію про 62 музеї цегли та цегельного виробництва¹ (рис. 1), які за способом документування поділяються на музеї колекційного й ансамблевого типу (комплекси музеєфікованих цегельних заводів).

Організація музеїв цегли та цегельного виробництва – доволі нове явище у світовій музейній практиці. Найбільша кількість останніх була відкрита у 1990-х рр. – 56%; 23% з'явилися протягом 2000-х рр.; 12% – у 1980-х; 3 (5,5%) найстаріші музеї цегли були відкриті у 1970-х рр.

Всі відомі нам музеї цегли ансамблевого типу розміщені у Західній Європі: Німеччина – 20, Швейцарія – 4, Франція – 3, Велика Британія – 3, Данія – 3, Італія – 2, Швеція – 2, Бельгія – 1, Греція – 1, Нідерланди – 1 (дод. 1). Їхнє становлення, пов'язане з окресленням поняття "індустріальної спадщини" та усвідомленням необхідності її збереження, відбулося порівняно недавно.

У Західній Європі також діють 12 музеїв цегли колекційного типу (рис. 1, 2): 4 – в Німеччині; 2 – Італії; 2 – Швеції; 1 – Австрії; 1 – Бельгії; 1 – Данії; 1 – Франції. В Україні є 3 музеї цегли, в Росії – 4. Один музей відкритий у Японії, в США – 3, в Південній Америці (Аргентина) – 1 музей.

¹ Посилання на сайти, присвячені музеям цегли та на публікації про виставки і колекціонерів цегли / [Ел. ресурс] – Режим доступу: <https://www.nationalww2museum.org/.../commemorative-bri...>; [https://en.wikipedia.org/.../Somerset Brick and Tile Museum...](https://en.wikipedia.org/.../Somerset_Brick_and_Tile_Museum...); www.interesniy.kiev.ua/v-kieve-poyavilsya-muzey-kirpicha/; www.inta.ru/muzey-kirpicha/; <https://www.048.ua/news/1743004>; <https://wikipoints.ru/point/1427> (дата звернення: 14.04.2018). – Назва з екрана.

Причини та мотивація створення музеїв цегли та цегельного виробництва доволі різні. Проаналізувавши їх, можемо визначити функції, які цегла виконує як музейний предмет. Ми виокремили сім основних: 1) інформаційна; 2) емоційна (прив'язаність до локальної культурної спадщини); 3) задоволення професійного інтересу архітекторів, будівельників, промисловців; 4) меморіальна (цегла з пам'ятних місць); 5) естетична (елемент експозиційного дизайну та як мистецький об'єкт); 6) освітньо-прикладна (інтерактивні експозиції); 7) спонування до пошукової та дослідницької роботи.

29.11.2017 у Вінницькому обласному краєзнавчому музеї відкрилася інтерактивна виставка цегли "Another brick in the wall" ("Ще одна цеглина в стіні"). Її автори спробували врахувати світовий досвід організації музеїв цегли і втілити названі сім функцій в межах однієї експозиції².

Виставка складалася з 10 підрозділів. Виконання цеглою інформаційної функції забезпечувалося у більшості частин експозиції. Найповніше вона представлена в розділах, присвячених технології традиційного цегельного виробництва та цеглі як поширеній категорії археологічних знахідок.

Функцію відображення емоційної прив'язаності до локальної культурної спадщини втілював розділ, в якому була представлена цегла з клеймами вінницьких виробників. Особливий емоційний відгук у відвідувачів дістали зразки з назвою Вінниці на клеймі.

Професійний інтерес окремих соціальних груп задовольнявся в різних розділах експозиції. Наприклад, частина, присвячена вінницькій силікатній цеглі початку ХХ ст., викликала зацікавлення в архітекторів, оскільки відображала тісний зв'язок із формуванням архітектурних особливостей міста вказаного періоду.

Виконання цеглою меморіальної функції забезпечувалося в межах розділу, присвяченого Тростянецькій "Стіні плачу". Таку назву має унікальна пам'ятка історії, пов'язана з трагічними подіями часів громадянської війни 1917–1922 рр. – 4–10.05.1919. У м. Тростянець стався єврейський погром – було вбито 337 осіб, яких поховали на околиці міста. В 1923–1925 рр. на місці поховання фірмою "Американ Джуїш Дистрибушн Коміті Інк." був зведений меморіал, який протягом наступних 90 років поступово руйнувався. У 2014 р. завдяки праці активістів та благодійників склеп реконструювали на основі оригінальних фото. У 2015 р. під час підготовки охоронної документації на пам'ятку працівники Вінницького обласного краєзнавчого музею виявили цеглину з початкового меморіалу, тавровану літерою "S". У межах експозиції "Ще одна цеглина в стіні" її демонструють у контексті Тростянецької "Стіни плачу".

Окремі зразки вишукано-оформленої цегли є об'єктами художнього сприйняття. Щоб наголосити на цій властивості, частину таврованої вогнетривкої цегли кінця ХІХ – початку ХХ ст. експонували за допомогою меблів, оздоблених у стилі бароко.

Розділ виставки, присвячений технології цегельного виробництва, був устаткований інтерактивною зоною, що містила стіл для формування цегли та "Архітектурну майстерню", обладнану сотнями мініатюрних керамічних цеглинок, за допомогою яких відвідувачі могли "збудувати" архітектурні елементи вінницьких будівель, експериментувати з різними типами цегельних кладок, або втілювати вільні архітектурні фантазії. Тим самим виконувалася освітньо-прикладна функція цегли.

Іншим інтерактивним прийомом, що заохочував інтерес відвідувачів до дослідницької роботи, була акція "Увага, розшук!". Відвідувачам пропонували раніше за співробітників музею знайти інформацію про популярне на Вінниччині цегельне тавро "Никольській".

Властивість цегли спонукати до пошукової роботи відображалася й у іншій акції – "На виставку з власною цеглинкою", яка передбачала надання для експонування чи передачу до фондів музею знайдених відвідувачами зразків цегли.

Крім втілення названих семи функцій цегли як музейного предмета на виставці проводився квест, завдання якого передбачали уважне ознайомлення з інформаційним складником експозиції. Для зацікавлення відвідувачів виставка мала також тематичні інсталяції іронічного та гумористичного спрямування.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Посилання на сайти, присвячені музеям цегли та на публікації про виставки і колекціонерів цегли / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.nationalww2museum.org/.../commemorative-bri...>; [https://en.wikipedia.org/.../Somerset Brick and Tile Museu...](https://en.wikipedia.org/.../Somerset_Brick_and_Tile_Museu...); www.interestny.kiev.ua/v-kieve-poyavilsya-muzey-kirpicha/; www.inta.ru/muzey-kirpicha/; <https://www.048.ua/news/1743004>; <https://wikipoints.ru/point/1427>

2 *Грабовська О.В.* Наукова концепція, структурний і тематико-експозиційний план виставки "Another brick in the wall" / "Ще одна цеглина в стіні". – Науковий фонд Вінницького обласного краєзнавчого музею. Затверджено протоколом науково-методичної ради № 5 від 27.12.2017 р.

(дата звернення: 14.04.2018). – Назва з екрана.

2. *Грабовська О. В.* Наукова концепція, структурний і тематико-експозиційний план виставки “Another brick in the wall” / “Ще одна цеглина в стіні”. – Науковий фонд Вінницького обласного краєзнавчого музею. Затверджено протоколом науково-методичної ради № 5 від 27.12.2017.

REFERENCES

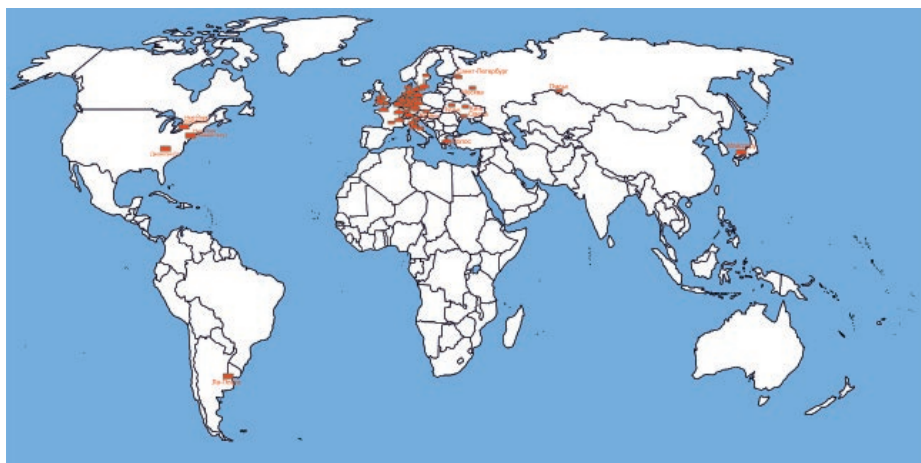
1. Posylannia na saity, prysviacheni muzeiam tshely ta na publikatsii pro vystavky i kolektsioneriv tshely / [Elektronnyi resurs] – Rezhym dostupu: <https://www.nationalww2museum.org/.../commemorative-bri...>; https://en.wikipedia.org/.../Somerset_Brick_and_Tile_Museu...; www.interesniy.kiev.ua/v-kieve-poyavilsya-muzey-kirpicha/; www.inta.ru/muzey-kirpicha/; <https://www.048.ua/news/1743004>; <https://wikipoints.ru/point/1427> (data zvernennia: 14.04.2018). – Nazva z ekrana.

2. *Hrabovska O. V.* Naukova kontseptsiiia, strukturnyi i tematyko-ekspozytsiinyi plan vystavky “Another brick in the wall” / “Shche odna tshelyna v stini”. – Naukovyi fond Vinnytskoho oblasnoho kraieznavchoho muzeiu. Zatverdzheno protokolom naukovo-metodychnoi rady № 5 vid 27.12.2017.

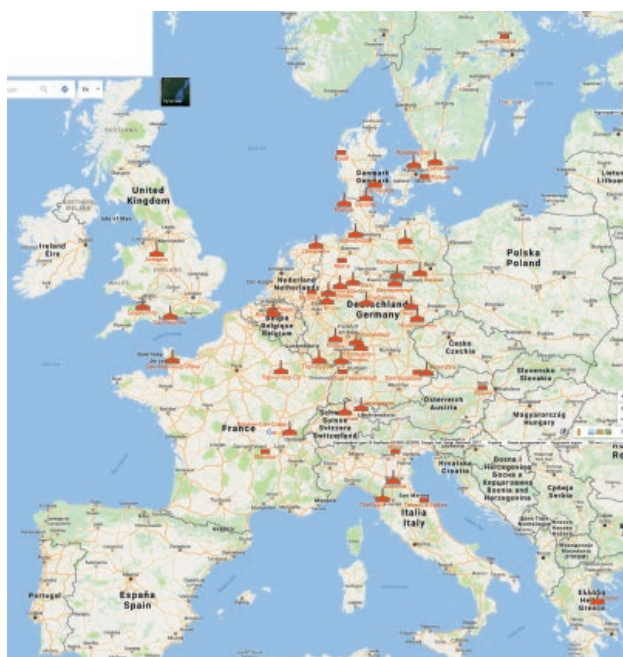
Перелік ілюстрацій:

Рис. 1. Музеї цегли та цегельного виробництва на карті світу.

Рис. 2. Музеї цегли та цегельного виробництва на карті Європи.

Рис. 1

Рис. 2